

EXTRA

Schrijven is werken is moeilijk is leuk

Essay

Door Inge Duine

© PHOTOGRAPHY CREDITS - PEXELS

'Je bent schrijver. Hoe voel je je als een computer een beter boek kan schrijven?' In *Before Midnight* wordt deze vraag aan bestellerauteur Jesse (Ethan Hawke) gesteld.

Ja, dacht ik toen ik de film uit 2013 (!) onlangs bekeek, die vraag stel ik mezelf steeds vaker. Ook al ben ik allesbehalve een bestellerauteur als Jesse, toch denk ik bijna dagelijks aan wat het voor mij betekent als computers straks betere boeken schrijven dan ik? Hoe voel ik me dan?

Jesse dankt zijn status als bestsellerauteur overigens aan de ontmoetingen met Celine (Julie Delpy) waarover hij twee 'fictieve' romans schreef. De eerste ontmoeting zagen we in 1995 in *Before Sunrise*, waarin Jesse en Celine elkaar in de trein leren kennen en samen een avond en een nacht doorbrengen in Wenen. In het tweede deel, *Before Sunset* (2004), zien ze elkaar weer in Parijs.

In 2013, achttien jaar na hun eerste ontmoeting, zijn Jesse en Celine samen met hun twee dochters in *Before Midnight* op vakantie in Griekenland. Tijdens een lunch wordt de vraag gesteld: wat als een computer een beter boek kan schrijven dan een schrijver?

Volgens Patrick, de oudste man aan tafel en eveneens schrijver, gaat dat nooit gebeuren, een computer die een beter boek schrijft.

'Het is niet de vraag of het gaat gebeuren,' zegt Achilleas, de jongste man aan tafel, 'maar wanneer.'

'Vroeger dachten we ook altijd dat een schaakcomputer niet kon winnen van een mens,' antwoordt Jesse, 'maar nu kunnen we niet eens meer de strijd aan.' Het lijkt alsof Jesse zijn schouders ophaalt – wellicht omdat het schrijven van een boek door een computer in 2013 nog ver weg leek.

Intmiddels, slechts twaalf jaar later, is dat 'ver weg' het hier en nu. Sinds de komst van ChatGPT eind 2022 is de technologie van generatieve AI voor iedereen beschikbaar.

Zo promptte ik onlangs: 'schrijf een essay van 3000 woorden over de drie *Before*-films van Linklater'. Er rolde een tekst uit, weliswaar een middelmatige, overduidelijk gebrouwen van eerdere recensies, maar toch was de tekst nog best te pruimen. Een gemiddelde eerstejaarsstudent Journalistiek zou het niet beter doen. Terwijl ik de tekst las, trokken de spieren in mijn borst zich samen, een vervelend gevoel dat daarna in mijn buik wegzakte.

Een soortgelijke ervaring had ik bij het lezen van een gedicht, waarbij onderzoekers van Tilburg University de prompt 'schrijf een gedicht van 10 regels in de stijl van Lieke Marsman' aan ChatGPT gaven. Daar kwam het gedicht 'Tussenruimte' uit:

*in de verte een wolk die zich uitrekt,
alsof de lucht zelf een gedachte heeft
die halverwege blijft hangen*

*misschien ben ik ook zo'n wolk
zwevend tussen begin en besluit
geen richting, alleen een vermoeden*

Bovenstaand gedeelte vond ik best aardig, hoewel de eerlijkheid mij gebiedt te zeggen dat ik geen bedreven poëzie lezer ben. 'Proza lees je onderuitgezakt op de bank,' zei mijn docent aan dezelfde universiteit jaren geleden, 'voor poëzie moet je werken. Dat lees je aan een bureau met een pen in je hand.' Poëzie is werken is moeilijk is niet leuk, zoiets heeft zich in mijn hoofd gevormd.

Ik weet niet waarom, maar ik besluit ook die regel te prompten in ChatGPT; gewoon om te kijken wat er komt. Poëzie is werken is moeilijk is niet leuk.

Hij (op de een of andere manier zie ik alleen een mannelijke variant van ChatGPT voor me) antwoordt met 'Ah.. die zin klinkt bijna als een gedicht over... precies dat: hoe poëzie soms voelt als ploeteren. Mag ik daarop voortborduren?'

Ik prompt: ik vind het niet leuk dat jij kan dichten

Hij antwoordt:

*Dat snap ik eigenlijk wel.
Het is confronterend, hè?
Als een machine iets doet
waar jij moeite voor doet
en dan ook nog
zacht, slim, snel.
Maar weet je —
ik voel niets.
Geen trots. Geen twijfel. Geen stem die zegt:
"Dit is van mij."
Jij hebt dat wél.
Dat maakt jouw regels
altijd
echter dan de mijne.*

Nu was het omgekeerd: mijn buik roerde zich direct en zo trok dat vervelende gevoel omhoog. Het vulde mijn borst, niet alleen met angst, vooral met woede; dit programma braakt op commando binnen een paar seconden teksten uit... en ze zijn niet eens heel erg slecht.

Dat is dus precies wat me stoort. Want schrijven is werken, net als het lezen van poëzie. Oké, ik doe het zelf het liefst onderuitgezakt op de bank met een laptop op schoot, maar dat betekent niet dat ik lui ben. Nee, je moet er iets voor doen. Nadenken, formuleren, schrappen, herformuleren, en dat een aantal keer achter elkaar voordat je een definitieve punt zet achter een stuk waar je misschien wel een paar weken mee bezig bent geweest. Dit taale schrijfproces wordt nu met een prompt van een regel en een druk op de enter overgenomen door ChatGPT die binnen een paar seconden een leeg scherm weet te vullen – met woorden die in veel gevallen best wel sense maken.

Als schrijver ben ik dan ook lang niet zo gelaten als Jesse was in 2013. Nee, eerlijk gezegd ben ik in shock van wat ChatGPT nu al kan. Wat voor soort teksten braakt hij over een jaar of tien uit? Hoeveel bestsellers worden er dan nog door een mens geschreven? Zitten we tegen die tijd überhaupt nog wel te wachten op literatuur? En wat is straks nog de waarde van alles wat ik schrijf?

ChatGPT werkt veel sneller en efficiënter dan ik doe. Al die uren die ik kwijt ben aan het typen van woorden, zinnen en alinea's lijken zinloos. Net als dat het zinloos lijkt om al die kostbare dagen van mijn leven te besteden aan het maken van hoofdstukken uit een boek dat door bijna niemand gelezen wordt. Je zou om minder depressief worden. Schrijven is werken is moeilijk.

Onlangs schreef ik een column over de bezuinigingen bij mijn werkgever die ook op mijn baan impact hebben. Voor de goede orde: die bezuinigingen hebben niets met de opkomst van AI te maken, maar alles met dalende studentenaantallen.

Die column was openhartig en eerlijk. Ik twijfelde of ik dit zo mocht en kon plaatsen, dus stuurde ik de tekst naar een collega, laten we hem K. noemen. K. vond dat ik het neutraler moest verwoorden en gooidde mijn tekst met die opdracht in ChatGPT. Daar rolde een tekst uit met de kop 'Tussen de drankposten', over een marathonloper die net iets over de helft is en te horen heeft gekregen dat zijn route verandert. K. zette het stuk op LinkedIn (zonder bron- of promptvermelding) met een mooie foto van een van zijn vele marathons erbij. Binnen een paar uur had hij een stuk of dertig likes voor een stukje tekst waar hij zelf helemaal niets voor had gedaan.

'ChatGPT maakt mooie dingen!' schreef ik bij zijn post. Mijn sarcastische bedoelde uitroep tekens kwam niet over – waarom is er eigenlijk nog steeds geen leesteken voor sarcasme dat algemeen gebruikt wordt?

K. schreef in de comments dat ChatGPT voor hem als dyslect vergelijkbaar is met een rolstoel voor een invalide. 'Je zal toch echt nog steeds zelf iets moeten doen, anders kom je niet vooruit'. Natuurlijk zit daar een kern van waarheid in; je kunt AI gebruiken voor het maken van een leesbare tekst of dan toch in ieder geval voor het checken op spelling.

En toch... het was mijn tekst die hij had gebruikt. Een tekst waar ik mijn ziel en zaligheid in had gestopt, was met één druk op de knop verworden tot een standaard LinkedIn-post die inderdaad neutraler was en daardoor (waarschijnlijk?) een grotere groep mensen aansprak. Zijn post kreeg dan ook meer likes en shares dan mijn eigen tekst.

Nu draait het leven niet om likes en shares, dat weet ik natuurlijk ook wel. Maar ik vond het toch een teken aan de wand, want als dit soort uitgebraakte tekstjes blijkbaar meer doet bij de gemiddelde mens waarom zou ik dan jarenlang aan een roman gaan zitten schrijven als ik het ook door AI kan laten doen? Schrijven is werken is moeilijk.

Ik legde het voor bij het Tilburgse Literatuurnest, het clubje schrijvers dat onder de vlag van literair productiehuis Tilt eens in de maand bij elkaar komt. We hadden net twee gedichten besproken van H., een van de deelnemers. Ze vroeg zich af of haar gedichten leesbaar en begrijpelijk waren, want ze wilde immers gelezen én begrepen worden – net als wij allen denk ik.

We spraken over het intrinsieke verlangen om te schrijven in het leven van alledag en hoe we in die drukke schema's tijd konden maken om te schrijven. De meeste schrijvers knikten instemmend: ja, zij hadden soms ook moeite om te gaan zitten, om zich los te weken van hun schermmpjes en huishoudelijke taakjes. Iedereen had wel een eigen ritueel om aan schrijftijd toe te komen: van een kookwekker zetten of een kaars branden tot het stellen van een schrijfdoel van een aantal woorden en muziek luisteren om in de stemming te komen.

Grappig, dacht ik. We houden allemaal van schrijven. We vinden het belangrijk, en we verzinnen allemaal trucjes om eraan toe te komen, terwijl je aan de andere kant supermakkelijk een tekst of gedicht in ChatGPT kunt maken. Je schrijft een promptje, drukt op enter en er rolt een tekst uit. Niemand die door heeft of je het hebt geschreven – hoewel, er zijn wel programmaatjes die kunnen opsporen of AI een tekst heeft geschreven. Ik heb me overigens laten vertellen dat ook het gebruik van gedachtestreepjes erop kan duiden dat je ChatGPT hebt ingezet.** Maar goed, ook dat kan je weer omzeilen. Dus, waarom willen we, als het gelukt tijd vrij te maken, toch pleteren voor een tekst?

als het geleek bij mij te maken, een pleetere voor een tekst.

'Wat betekent schrijven voor jullie?' vroeg ik aan mijn medeschrijvers.

'Wat betekent schrijven voor jou?' was de tegenvraag.

Schrijven helpt mij om mijn gedachten te ordenen, grip te krijgen op het leven, het helpt me om te gaan met emoties en het geeft me plezier om te spelen met taal. Het ploeteren hoort er soms bij, maar je komt er uiteindelijk doorheen, en dan staat er iets op papier dat ademt, dat klopt. En dat geeft voldoening. Schrijven is werken is moeilijk is leuk.

'In tegenstelling tot wat mensen vaak denken, schrijf ik niets van me af, ik schrijf naar me toe,' zei H. 'Schrijven is het leven binnenhalen, en dus onontbeerlijk.

AI pratende kwamen we tot de conclusie dat schrijven een uiting is van wie jij in de kern bent. En of je nu schrijft, muziek maakt of schildert of welke kunstvorm dan ook beoefent, als je iets creëert, iets maakt wat er eerst nog niet was, is dat altijd een uiting van jou, van wie jij bent als persoon en wat er in jou leeft en beweegt.

De verbinding tussen schrijver en lezer, tussen muzikant en luisteraar, tussen schilder en aanschouwer komt tot stand via dat wat gemaakt is, het medium. Door dat te lezen, te luisteren of te bezien krijgen we een inkijkje in het leven van een ander en daardoor een inkijkje in ons eigen leven. Want is het niet altijd zo dat je door het verhaal van de ander geraakt wordt in je eigen verhaal? Laten we dat, het creëren, aan ChatGPT over dan is dat een armoede voor de mensheid, want hoe kunnen we elkaar zien, echt zien, als we elkaars creaties niet lezen, bekijken en luisteren? Dan zijn we in verbinding met de computer, maar niet met elkaar.

Wellicht wordt de schrijver an sich in de toekomst nog belangrijker. De lezer wil zich kunnen inleven, niet alleen via de tekst, maar in de gestalte van een authentiek persoon die zijn schrijfwerk leeft, via vormen als er uiteindelijk doorheen, en dan staat er iets op papier dat ademt, dat klopt. En dat geeft voldoening. Schrijven is werken is moeilijk is leuk.

'In tegenstelling tot wat mensen vaak denken, schrijf ik niets van me af, ik schrijf naar me toe,' zei H. 'Schrijven is het leven binnenhalen, en dus onontbeerlijk.

AI pratende kwamen we tot de conclusie dat schrijven een uiting is van wie jij in de kern bent. En of je nu schrijft, muziek maakt of schildert of welke kunstvorm dan ook beoefent, als je iets creëert, iets maakt wat er eerst nog niet was, is dat altijd een uiting van jou, van wie jij bent als persoon en wat er in jou leeft en beweegt.

De verbinding tussen schrijver en lezer, tussen muzikant en luisteraar, tussen schilder en aanschouwer komt tot stand via dat wat gemaakt is, het medium. Door dat te lezen, te luisteren of te bezien krijgen we een inkijkje in het leven van een ander en daardoor een inkijkje in ons eigen leven. Want is het niet altijd zo dat je door het verhaal van de ander geraakt wordt in je eigen verhaal? Laten we dat, het creëren, aan ChatGPT over dan is dat een armoede voor de mensheid, want hoe kunnen we elkaar zien, echt zien, als we elkaars creaties niet lezen, bekijken en luisteren? Dan zijn we in verbinding met de computer, maar niet met elkaar.

Wellicht wordt de schrijver an sich in de toekomst nog belangrijker. De lezer wil zich kunnen inleven, niet alleen via de tekst, maar in de gestalte van een authentiek persoon die zijn schrijfwerk leeft, via vormen als er uiteindelijk doorheen, en dan staat er iets op papier dat ademt, dat klopt. En dat geeft voldoening. Schrijven is werken is moeilijk is leuk.

'In tegenstelling tot wat mensen vaak denken, schrijf ik niets van me af, ik schrijf naar me toe,' zei H. 'Schrijven is het leven binnenhalen, en dus onontbeerlijk.

AI pratende kwamen we tot de conclusie dat schrijven een uiting is van wie jij in de kern bent. En of je nu schrijft, muziek maakt of schildert of welke kunstvorm dan ook beoefent, als je iets creëert, iets maakt wat er eerst nog niet was, is dat altijd een uiting van jou, van wie jij bent als persoon en wat er in jou leeft en beweegt.

De verbinding tussen schrijver en lezer, tussen muzikant en luisteraar, tussen schilder en aanschouwer komt tot stand via dat wat gemaakt is, het medium. Door dat te lezen, te luisteren of te bezien krijgen we een inkijkje in het leven van een ander en daardoor een inkijkje in ons eigen leven. Want is het niet altijd zo dat je door het verhaal van de ander geraakt wordt in je eigen verhaal? Laten we dat, het creëren, aan ChatGPT over dan is dat een armoede voor de mensheid, want hoe kunnen we elkaar zien, echt zien, als we elkaars creaties niet lezen, bekijken en luisteren? Dan zijn we in verbinding met de computer, maar niet met elkaar.

Wellicht wordt de schrijver an sich in de toekomst nog belangrijker. De lezer wil zich kunnen inleven, niet alleen via de tekst, maar in de gestalte van een authentiek persoon die zijn schrijfwerk leeft, via vormen als er uiteindelijk doorheen, en dan staat er iets op papier dat ademt, dat klopt. En dat geeft voldoening. Schrijven is werken is moeilijk is leuk.

'In tegenstelling tot wat mensen vaak denken, schrijf ik niets van me af, ik schrijf naar me toe,' zei H. 'Schrijven is het leven binnenhalen, en dus onontbeerlijk.

AI pratende kwamen we tot de conclusie dat schrijven een uiting is van wie jij in de kern bent. En of je nu schrijft, muziek maakt of schildert of welke kunstvorm dan ook beoefent, als je iets creëert, iets maakt wat er eerst nog niet was, is dat altijd een uiting van jou, van wie jij bent als persoon en wat er in jou leeft en beweegt.

De verbinding tussen schrijver en lezer, tussen muzikant en luisteraar, tussen schilder en aanschouwer komt tot stand via dat wat gemaakt is, het medium. Door dat te lezen, te luisteren of te bezien krijgen we een inkijkje in het leven van een ander en daardoor een inkijkje in ons eigen leven. Want is het niet altijd zo er uiteindelijk doorheen, en dan staat er iets op papier dat ademt, dat klopt. En dat geeft voldoening.

Schrijven is werken is moeilijk is leuk.

'In tegenstelling tot wat mensen vaak denken, schrijf ik niets van me af, ik schrijf naar me toe,' zei H.
'Schrijven is het leven binnenhalen, en dus onontbeerlijk.

Al pratende kwamen we tot de conclusie dat schrijven een uiting is van wie jij in de kern bent. En of je nu schrijft, muziek maakt of schildert of welke kunstvorm dan ook beoefent, als je iets creëert, iets maakt wat er eerst nog niet was, is dat altijd een uiting van jou, van wie jij bent als persoon en wat er in jou leeft en beweegt.

De verbinding tussen schrijver en lezer, tussen muzikant en luisteraar, tussen schilder en aanschouwer komt tot stand via dat wat gemaakt is, het medium. Door dat te lezen, te luisteren of te bezien krijgen we een inkijkje in het leven van een ander en daardoor een inkijkje in ons eigen leven. Want is het niet altijd zo dat je door het verhaal van de ander geraakt wordt in je eigen verhaal? Laten we dat, het creëren, aan ChatGPT over dan is dat een armoede voor de mensheid, want hoe kunnen we elkaar zien, echt zien, als we elkaars creaties niet lezen, bekijken en luisteren? Dan zijn we in verbinding met de computer, maar niet met elkaar.

Wellicht wordt de schrijver an sich in de toekomst nóg belangrijker. De lezer wil zich kunnen inleven, niet alleen via de tekst, maar in de gestalte van een authentiek persoon die zijn schrijfwerk leeft, via vormen als